

(המשך מעמוד 11)

מה מונע כיום מעצור פיטוני כזה?

התשובה היא, לכאורה: ביתהמישפט. לפני תום 48 שעות צריכים להביא את העציר אל השופט. השופט צריך להשתכנע שהמעצר מוצדק. אחרת יצווה לשחרר את העציר.

מחסום זה הוא, במיקרים רבים, אשלייה. השופטים הם עמוסים, ואין להם כל אפשרות להיכנס לעובדיהם הקורה. החוג לקרימינולוגיה של אוניברסיטת תל-אביב חקר את הנושא וקבע כי הזמן הממוצע המוקדש בבית-המישפט להוצאת פקודת-מעצר הוא שלוש דקות.

יתר על כן — וגם זה חייב להיאמר פעם — שופט היושב על הדוכן והמוציא במשך השנים, אלפי פקודות-מעצר, חושיו עלולים לקרות. לא קל לו לדמיין את תוצאות החלטתו הפורמלית במונחים אנושיים. השופט בא ומצהיר, החשוד צועק שהוא חף מפשע, ההחלטת: לעצור לכדיכוכך ימים.

יש, כמובן, שופטים המתקוממים נגד מצב זה. מדי פעם עוצר שופט את התהליך, משחרר את החשוד ורושם בפרוטוקול דברים הריפים על כך ששופט פלוני נשבע לשקר, או שהמישטרה נהגה בקלות-ידעת, בבואה לבקש מעצר. אבל אלה הם מיקרים חריגים. הכלל הוא הפוך.

המחסום האמיתי לפני מעצרים בפיטונות הוא הביקורת העיתונית.

אלדנא יאמר איש: "זה לא יכוד לקרות כאן." זה כבר קרה. במדינת ישראל הרמוקרטית אכן נעלמו בני-אדם, כאילו בלעה אותם האדמה. אלא שעד כה זה היה רק במישפטים ביטחוניים.

לחידו שופטים מדרך-הישר. תהיה זאת מורסה של ריקבון, שממנה תתפשט המוגזה לשאר ערכאות המישפט.

גם נימוק זה לבדו די בו כדי לפסול את ההצעה מכל וכל.

סכנה 3: מעצר לשם שבירה

המטרה העיקרית של החוקר, בבואו לעצור חשוד, היא "לשבור" אותו. החוקר חושד בבלוני. אין לו הוכחות נגדו. הוא יודע שהשגתן של ראיות, שתהיינה קבילות בבית-המישפט, היא תהליך ממושך ומסור, שסיכוייו מסופקקים. האמצעים של המישטרה הם מעטים, כותה-אדם דל, הכושר הטכני לקוי, הרבה, הרבה יותר פשוט לאיים על החשוד, לשבור את רוחו באמצעים פסיכולוגיים או גופניים, ולסחוט ממנו הודאה.

הרוב העצום של כל ההרשעות — בישראל ובעולם — מבוססות על הודאותיהם של הנאשמים עצמם, שהושגו בשלב המעצר במישטרה.

כמה פעמים אמרו קציני-מישטרה לעצירים: "אתה לא תצא מכאן! אתה תירקב אצלי! לאף אחד בחוץ לא איכפת אם תשב כאן בלי סוף! כדאי לך להודות!" זה קיים כבר כיום. מה יהיה המצב אם עצם המעצר לא יפורסם, אם החשוד יידע כי הוא יושב בחשאי, אם תהיה לו ההרגשה שהוא עוזב ונמשש ומבודד?

בידי חוקר מנוסה, נותנת השאיית המעצר כלי-נשק מתוחכם נוסף, ויעיל ביותר, לשבירת רוחו של החשוד ולהשגת וידוי, אמיתי או סחות-אמיתי.

כאן באים מציעי הצעת-החוק, ובפניהם התחכמות. הם פותחים לפני העציר את האפשרות לבקש בעצמו את פיטוסם שמו ודבר-מעצרו. מה סביר יותר? אך זוהי רק התעללות נוספת בעציר.

הוא יועמד בפני דילמה נוראה: להסכים להמשך החשאיות, השוברת אותו, או לבקש בעצמו פיטוסם, העלול להזיק למישפחתו. ואת ההחלטה הוא צריך לקבל לבדו, כשהוא מבודד, חצי שבור, בתנאים הבלתי-אנושיים בבית-המעצר.

כמה עצירים יבינו כי הפיטוסם וביקורת העיתונות הם לטובתם, וכי גם הפגיעה במישפחתם — מכאיבה ככל שתהיה חשובה פחות בטוה הארוך?

האם לא יחליטו רוב רובם של העצירים להקריב את עצמם למען דבר שייראה להם, באותו רגע, כנאמנותם למישפחתם?

כמה עצירים מודים כבר כיום באשמה, מפני שהחוקר הכניס לראשם שכך הם ימנעו סבל ממשפחותיהם?

אל תהיה כל אשלייה בעניין זה: איסור פירסום שמותיהם של עצירים ישמש מכשיר נוסף בידי המישטרה, לשבירת העצירים. קצין זריו יוכד תמיד להדריך לעיתונים מה שהוא רוצה להדריך, וזוהות את העציר זיהוי שד ממש, בלי להזכיר את שמו המפורש.

מערכת הלחצים תהיה עוד יותר מורכבת ומאימת, אם לא תודה, אדאג שכל העולם יידע שזה אתה... אם תודה, יישמר העניין בסוד... זהו הצד השני של המטבע. אתה חרקב כאן בלי סוף, ואף אחד לא יידע...

על רקע זה כדאי לחזור לרגע לפרשת ביכונסקי. לדעת מציעי הצעת-החוק, היא מצדיקה את הצעתם. ההיפך הגמור נכון.

ביכונסקי נעצר. קציני-המישטרה אברהם צמרת קבע בוודאות שהוא הרוצח. המישטרה הדליפה לעיתונים סיפורים שונים עליו, כגון האורגיות המיניות שבהן השתתף, כביכול, והשתייכותו לקבוצה שמאלית מהסכנית. עיתונאי-הימין ערכו סביבו מחל-שדים של הסתה, החשידו אותו ברצח על רקע פוליטי, ועוד ועוד.

אולם זהו רק צד אחד של המטבע. לימינו של ביכונסקי התייצבו עיתונים שפויים, ובראשם העולם הזה, והגנו עליו בכל כוחם. חשפנו את האיוולת הזודנוית שבמסע ההשמצות. ביכונסקי עצמו שיתף עימנו פעולה, עם שיחורורו. מביור עיתונאי נוקב (ואולי חסרת-קדים) זה יצא ביכונסקי, בעינו הציבור, מנצח.

אילו היה קיים אז החוק המוצע, אמנם לא היה מתפרסם שמו. אך המישטרה היתה מדליפה את הפרטים האחרים, באותו מרק. לא היה כל צורך לשחרר את ביכונסקי. אפשר היה להחזיק אותו במעצר עוד חודשים ארוכים, תוך מסירת הודעות-כזב בבית-המישפט והשגת אישור מהיועץ המישפטי באותה דרך. גם אחרי שוחרורו לא היה איש יודע על הביזיון המישפטי, ואותם הקצינים היו יכולים להמשיך באותן השיטות בלי סוף, על השבונם של חשודים אחרים.

כתב על כך נשיא מועצת העיתונות, ד"ר יהושע רוטנשטרייך, שאינו עיתונאי אלא דווקא מישפטן בכיר: "חיסוי המעצר בכלי-התיקורת יביא למגמה הפוכה מזו שבעלי ההצעה רוצים בה... דוגמה זו (של ביכונסקי) חייבת להצביע לכיוון ההפוך. רק תודות לכך שכלי-התיקורת נתנו פומביות רבה למעצרו של ביכונסקי ולריקוד השדים סביב הקבוצה שהיה קשור בה — שוחרר ביכונסקי. אחרת יכול היה ביכונסקי לשבת במעצר זמן רב מאד."

רק חוסר חיסוי המעצר, והרעש שקם עקב קשירת החוג הפוליטי שאליו השתייך ביכונסקי להחשדתו ברצח — רעש שזכה בהדים שליליים ביותר מפיו של נשיא מועצת העיתונות — הביאו לשיחורורו.

מוסיף רוטנשטרייך, אדם שאינו יודע כנוטה להגומה: "קיים חשש סביר שמה (אם תתקבל הצעת-החוק) יפותחו קני-מידה לא-נכונים בטיפול בבקשות למעצרים. החלטות על המעצר שיינתנו בהדרייהדרים עלולות לסכן את שלום הציבור..."

חשוד בבית-המישפט בעת הוצאת פקודת-המעצר. אתה תירקב אצלי!

העיתונאי יושב בבית-המישפט. והוא עלול לכתוב כמה מילים חריפות על השופט, אם יתרשם שהלה פועל באופן שרירותי. קוראי העולם הזה בוודאי זוכרים עשרות כתבות כאלה. העיתון עלול לשאול שאלות מביכות על תוצאות מעצרו של אותם שמנות החשודים. אחרי גילוי הגופה. הגושם עצמו, מישפחתו וידידיו, עלולים לרוץ אל העיתון הלוחם כדי להתריע על המעצר.

פעולתו של העיתון ממלאה גם כאן תפקיד חיוני. חשובה עוד יותר עצם הידיעה שהעיתון קיים, ושעינו פקוחה. זהו שיקול הועמד לנגד עיני כל שופט וחוקר, כשהוא מחליט לעצור חשודים.

אין לי שמץ של ספק שאם תוסר ביקורת זו, יגרד שיעור המעצרים במדינה כאופן דרמאטי.

כדי למנוע עוון מאדם אחר, שנעצר כדי הצדקה וששמו פורסם ברבים, יורם עוול לשלושה, ארבעה או חמישה אנשים אחרים, שייעצו רוב מחר בני הצדקה. תחת העוול למעטים יבוא העוול לרבים.

בעצם, די בנימוק זה לבדו כדי להרוס את כל הבניין היפה של שוחרר-הצדק, מציעי הצעת-החוק.

סכנה 2: מי שכח חשאי

שורה בסוגיה זו הבעיה של פומביות המישפט. העיקרון של "פומביות המישפט" הוא אחד מנכסי-צאן-ברזל של מדינת-החוק הדמוקרטית. עיקרון מוקדש שנקנה במאבק של דורות.

הצרה היא שעיקרון מוקדש — כמו "פומביות המישפט", "חופש העיתונות" וכיוצא באלה — נראה תמיד כעניין מופשט. שאינו נוגע, בעצם, לחיי יום-יום. הכל מהללים ומשבחים אותו, אך מעטים מאד מבינים שאלה הם דברים מעשיים מאד, כמו האוויר והמים, שהעלמם עלול לגרום לתוצאות בלתי-ניעמות לכל אדם.

פומביות המישפט דרושה כדי שהשופטים, התובעים והשוטרים לא יהפכו לעריצים מושחתים.

חוכמת-החיים מלמדת שאין לתת בידי אדם שילטון כה עצום על חייו של הוולת, אם אין עליו ביקורת מתמדת, אם אינו חש כי בכל עת עוקבת העין הפקוחה של הציבור אחרי כל מעשה ממעשיו. לכן דרוש שיישב קהל באולם בית-המישפט, דרוש שיהיו שם עיתונאים, ודרוש שהפירסום ילווה כל אקט מישפטי, למן הרגע שנפול החשד על מישהו ועד לגמר שפיתו.

אחד משרי-המישפטים-לשעבר אמר לי פעם, בהלצה: "גם השופטים הם רק בני אדם, ולפעמים גם זה לא." השופטים הם בני-אדם — כמו העיתונאים, כמו החנוונים, כמו פועלי החרושת. הם ממלאים תפקיד חשוב. הם משתדלים לעשות כמיטב יכולתם. והם נאלצים להאבק בלי-הרף שפיתוי החשירות, ההתנשאות, השחיתות, קהות-החושים, האדישות, כמו כלנו.

המישפט הפומבי הוא מכשיר חשוב ביותר, כדי לעזור לשופטים לעמוד מול פיתויים אלה. ומבחינה זו אין הכדל בין הרגע של מתן פסק-הדין לבין הרגע של הארכת פקודת-המעצר. הפומביות היא כורח עליון.

ברגע שהמישפט יורד למחתרת, תתפתח סביבו חרושת של שמוץ עית, יגרדו נסיונותיהם של אנשי העולם התחתון הפלילי והפוליטי

סכנה 4: אנשים יעלמו

אחד מסימני-החירב המובהקים ביותר של המדינה הסטאליתירית היא היעלמם של בני-אדם. אחד מקיש בדלת בשעות הקטנות של הבוקר, והאיש נעלם כלא היה, "בלילה ובערפל", אימרה יודעה אומרת: "מדינה דמוקרטית היא זו שבה שומע אדם בשלוש בבוקר צעדים על מיפתן ביתו, יודע שזהו החלבן."

הצעת-החוק המוצעת יוצרת מצב שבו ייעלמו בני-אדם. הם ייעצרו בחשאי, יישכבו בחשאי תקופות קצרות או ארוכות. איש לא יידע על כך.

אמר על כך השופט דוב לזין: "מעצר הוא חשוד חשוב ביותר. רק במדינות סטאליתיריות עוצרים אדם בהדרייהדרים, ולא מפרסמים את שמו. זה אינו מתאים למדינת-ישראל דמוקרטית. ראה אני לנכון לומר, כי הדיון הפומבי הוא מעיקרי השיטה המישפטית, ורק במיקרים יוצאי-דופן יש לסטות מכלל זה."

מרדכי ("מוטקה") קור נעלם. קרוביו סברו שהוא בחו"ל. איש לא ידע כי הוחזר ארצה, וכי הוא מוחזק בתנאים בלתי-אנושיים של בידוד טוטאלי בכלא רמלה. שם נקרא בשם X, ואף סוהריו ושכניו לא ידעו מיהו.

העניין התפוצץ, והוא הועמד למישפט סדיה, כאשר הצליח אחרי זמן רב להגניב החוצה פתק.

אברהם ("אברי") זיידנורג נעלם. הוא הוזמן למישרד צבאי, ומאו נעלמו עיקבותיו. במשך שנים לא ידע איש, מלבד אחותו ובני-ביתה, שהוא עצור. גם לאחר מכן העולם שמו, ואפשר היה לדבר רק על "האדם השלישי".

אם תתקבל הצעת-החוק, יהיה זהו גורלם של אלפי בני-אדם. הם ייעלמו. השכן שלך בבית, העמית שלך בעבודה, המורה שלך בבית-הספר, המנכ"ל של המוסד שאתה חבר בו, פשוט ייעלמו, מבלי שתדע מה אירע להם.

ומאידך: כל מי שלא יהיה במקומו — גם אם גסע לטיוח בחו"ל, או התפטר, או נפרד מאשתו — ייחשב אוטומטית כפושע שיד החוק השיגה אותו, סוף-סוף, והשליכה אותו לכלא.

מי שצער, לא יוכל לקוות שידידיו ומכריו ברחבי הארץ יחשבו לעזרתו, יגנו